

Сидить дід Свирид на колодках. Сидить, стружить верболозину.

— Як діла, дідусю? Драстуйте!

— Драстуйте! Діла? Діла — нічого! Діла, як казали оті песиголовці, — гут!

— І по-німецькому, дідусю, навчились?

— Атож. У соприкосновенії з ворогом був, — от і навчився.

— І довго, дідусю, соприкасалися?

— Та не так, щоб й довго, а проте троє й од мене "у соприкосновеніє з землею" пішли. Загребли трьох отам на вигоні... І могилу вони були насипали й хреста поставили: так як наші оце повернулись, я й хреста порубав і могилу по вітру розвіяв... Щоб і сліду од погані не було.

— ...Розказати, кажете? Ну, слухайте.

...Наближалися фашисти; знелюдніло наше село. Кілька старих бабів тільки й лишилося. Опинився й я по той бік річки, в лісі, у партизанах. Обіда хлопцям варив, коні пас. Та й закортіло мені подивитися, хто ж у моїй хаті за хазяїна тепер править, бо одинцем я жив, один, як палець. От одного разу підійшов я до річки, як уже добре смерклось, витяг з очерету човна, сів, поплив та й висадився десантом у себе ж таки в березі. Висадився десантом, а потім перебіжками, перебіжками поміж соняшниками, та за хлівом у лопухах і замаскувався. Замаскувався і сидю. А в хаті, бачу, світло горить, гомонять, чую, дехто співати зривається.

Я сидю, чекаю: хай, думаю собі, як поснуть, тоді вже я прийму рішення. Довгенько довелось чекати. Коли ось двері на ганок — рип! — виходять троє: двоє, чую, фашисти, а третій Панько Нужник, — за старосту вони його призначили. Батько його крамничку в нас держав, а воно, сопливе, виплакало, щоб його в колгосп прийняли. А тепер, бач, ста-а-ро-ста! Вийшли й прямують до хліва. А в хліві в мене на горищі трохи сіна було... Так ото Панько їх туди ночувати веде, бо в хаті душно. Полізли вони на горище, полягали. Чую, — хропуть. Я з лопухів потихесеньку, навшпиньки, у хлів. У руках у мене вила-трійчата залізні. Я розмахуюсь та крізь лісу вилами — раз, два, три!

Як заверещать вони там, як закричать:

— Вас іст дас?

А Нужник:

— О, рятуйте! Хтось із землі з зенітки б'є!

Ага, думаю, сукині ви сини, уже мої вила вам за зенітку здаються, почекайте, ще не те буде. Та з тим знову перебіжками у берег, на човна й на той бік. За три дні поздихали вони всі троє: так переказували потім із села. Я їм вилами животи попроти́кав. Отаке моє з ворогом соприкосно́веніє.

— Скільки ж вам, діду, літ?

— Та хто зна! Чи сімдесят дев'ять, чи вісімдесят дев'ять? Хіба їх полічиш? Знаю, що дев'ять, а яких саме, уже й не скажу.

— І ото ви не побоялись, — один на трьох?

— Побоявся? Та, чоловіче божий, війна — це ж моє рідне діло. Я ж увесь свій вік воювався з... бабою. Лу-керки моєї не знали? Хіба ж такі

страженія були, як з отими поганцями на горищі! Та я їх, як щурят, подавив! А покійниця моя — хай царствує! — та вона б сама на дивізію з рогачем пішла! На що ми з кумом — царство йому теж небесне! — було вдвох... та куди там!

Сидю було я під повіткою, зубці до грабель тешу, а вона вийде на ганок та як стрельне:

— Свириде!

Вірите, сокира в мене в руках сама собі тільки — стриб! стриб! стриб! Як на теперішню техніку, так чиста тобі "катюша". З нею я так напрактикувався, що ніяка війна мені ані під шапку. Наступати на Лукерку, щоправда, я не наступав, більше одбивав атаки, а воюватися доводилось мало не щодня..

Одного разу, в неділю, ми з кумом, ще й на достойне не дзвонили, не видержали: хильнули. І добренько-таки хильнули. Коли ось Лукерка з церкви!

— Держись, — кажу, — куме, битва буде! Якщо поодинці, будемо биті. Давай згуртуємось у військове соєдіненіє, бо інакше розгром. Перемеле живу силу й техніку! Утворили ми соєдіненіє. Тільки-но вона на ганок, я зразу вроді як на "ура":

— Що це ти по церквах до полудня товчешся?! Піп медом частує, чи що?

А кум з правого флангу заходить. Але тут у нас обшибка організаційна вийшла: рогачів ми не поховали. Ех! — вона за рогача і в контратаку! Прорвала фронт. Ми з кумом на зарані підготовані позиції — в погрібник. Опорний, вроді пункт.

Уже й пироги похололи, а вона все в погрібнику в отруженні держить.
Сидю я за діжкою з сирівцем, куняю.

Кум і каже:

— Як знаєш, — каже, — Свириде, а я до своїх пробиватися буду. У моєї Христі теж сьогодні пироги.

— Дивись, — кажу, — куме, тобі видніше. А краще не ризикувати завидна, хай як смеркне.

— Що ти, Свириде, як смеркне? Та які ж смерком пироги?

Перехрестився кум і рвонув в н-ському напрямленні. І таки пробився в расположение своєї Христі. Щоправда, рогачем його таки контузило, але з ніг не збило!

А я аж до вечора в отруженні за діжкою з сирівцем просидів. Тільки ввечері уласкавилась трохи Лукерка; підходить, одчиняє погрібника:

— Сидиш? — каже.

— Сидю! — кажу.

— Іди ж хоч галушок попоїж, а то охлянеш!

— Кинь, — кажу, — рогача, тоді вийду!

Бойова була покійниця!

Було з нею й стратегії, й тактики. Де ми з кумом тільки не маскувались: і в картоплинні, і в коноплях. Та обнаружить було враз! Обнаружить — і витіснить! Та тіснить було аж до водяного рубежа, до

річки. А ми з кумом плавати не вміли, стоїмо у водяному рубежі на дистанцію, щоб рогачем не дістало. Стоїмо, мокнемо.

А вона:

— Мокнете?! Мокніть, іродові душі, я з вас конопель натіпаю!

Та після такої практики мені з отими гнидяними хрицями й робити не було чого. Шкода — кума нема: ми б з ним у соєдіненії не те б показали.

Кум і льотчик кріпкий був. Ас!

Трусимо ми якось кислиці з кумом. Повилазили на дерево й трусимо. А кислиця висока була, розложиста. Фашисти, кляті, зрубали її. Лукерка в пелену кислиці збирає. Трусили, трусили, — ке, думаємо, закуримо. Люльки в зуби, кум огню креше...

Коли це знову як бахне:

— Знову за люльки!

Так ми з кумом, як стій, з кислиці у піке. Кум таки приземлився, хоч і скапотував, а я з піке — в штопор, із штопора не вийшов, протаранив Лукерці спідницю й урізавсь у землю! За півгодини тільки очунявся, кліпнув очима, дивлюсь; ліворуч стоїть кум, аварію зачухує, праворуч Лукерка з цеберкою води. Ворухнувся — рулі повороту ні в руках ні в ногах не дійсвують, кабіна й увесь фюзеляж мокрі-мокрісінькі...

— Живий, слава богу! — кум каже.

А Лукерка:

— Був би, — каже, — він живий, якби не моя кубова спідниця! Хай скаже спасибі спідниці, що затримала, — угруз би був у землю по самісінький руль глибини! Ех, льотчики, — каже, — молодчики!

А ви кажете, чи не злякався я трьох гітлерівців!

Після такої практики?! Таке й вигадаете!

— А що тепер поробляєте, дідусю?

— Прийшли наші, — я демобілізувався. Дуже швидко німці тікають, не наздожену. Хай уже молодші гонять. А я оце дітлахам у дитячий садок пищики роблю. Такі ж утішненькі дітоньки! Та колгоспну череду з евакуації виглядаю. Треба випасати, треба відбудовувати після німецької погані. Ех, кума б оце мені, ми б оце вдвох... Хочете, може, "зенітку" мою побачити? Ось вона!

І погладив ніжно дід Свирид свої вила-трійчата...

1944